

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Vreemdelingen in vrijheid

En indien gij Hem als Vader aanroept, die zonder aanzien des persoons naar ieders werk oordeelt, wandelt dan in vreze de tijd uwer vreemdelingschap, wetende, dat gij niet met vergankelijke dingen, zilver of goud, zijt vrijgekocht van uw ijdele wandel, die u van de vaderen overgeleverd is, maar met het kostbare bloed van Christus, als van een onberispelijk en vlekkeloos lam.

(1 Petr. 1 : 17—19

vert. N.B.G.)

Christenen zijn vreemdelingen hier op aarde, ook al wonen ze in hun eigen vaderland. Hoe kan dat? Deze wereld is toch immers van God. De aarde is des HEREN, mitsgaders hare volheid, de wereld en die daarin wonen (Ps. 24 : 1). Waarom dan toch vreemdelingen? De aarde is des HEREN en in de komst van Jezus Christus wordt het koninkrijk Gods weer opgericht op deze wereld. Maar hier woelt nog steeds de zonde. Door de zonde heeft de mens zich ver-vreemd van God. En als gevolg daarvan zucht het ganse schepsel en is in barensnood tot nu toe (Rom. 8 : 22). Dit is het wonder van Gods genade, dat Hij ingrijpt in dit door de zonde verworden leven. Ja, dat Hij de ver-vreem-

ECHT-CHRISTELIJK

Het karakter van de echte gereformeerde belijdenis, van de zuivere waarheid, ja van het christendom is, dat het ik er in gekruisigd is. Iemand moge nog zo hoog opgeven van gereformeerd en van geestelijke kennis en ervaring; — zo hij het nog altijd over zichzelf heeft, is het ik niet gekruisigd en is hij in zijn zieleleven nog niet gereformeerd. Hij mint Jerusalem nog niet boven zijn rechterhand, en is tot het nuchtere alle „ikken“ geringachtende, maar daarom zo waarlijk godvruchtige en godverheerlijkende gereformeerde kerkelijke leven niet bekwaam. In dat kerkelijke leven komt God tot zijn ere, en het lichaam van Christus tot zijn recht, — maar alle vlees is daar gras, en alle heerlijkheid van een mens een grasbloem, afgevallen en verdord. Alleen in het lichaam van Christus vindt elk zijn waarde door het lichaam. Alle naam wordt daar neergeworpen; slechts één naam vervult heel de tempel. Wie is zelis Paulus, en wie is Apollos anders dan dienaars door welke gij, o kerke Christi hebt geloofd. Alles is uwe; doch gij zijt van Christus! Gij als gemeente, als kerk.

SIKKEL

ding gaat overwinnen is de zin en het doel van de geschiedenis. Hij gaat het oorspronkelijke herstellen. En door het geloof in het evangelie wordt de mens door Gods genade weer burger van het rijk Gods, huisgenoot Gods, niet langer vreemd aan het verbond en de beloften (Ef. 2 : 19, 20). Daardoor wordt de mens een vreemdeling op aarde, als hij geen vreemde meer is voor God. Wie het koninkrijk Gods binnengaat is daarmee onttrokken aan de macht van de overste van deze wereld en hier dus een vreemdeling.

Dat vreemdeling- worden noemt Petrus in deze tekst een gevolg van het vrijgekocht zijn van de ijdele wandel, die van de vaderen is overgeleverd. Dat is het beeld van een slaaf, die verlost wordt van een hard meester, doordat hij vrijgekocht wordt. En de prijs, die voor deze vrijkoop betaald is, is niet geld, zilver of goud, maar is het bloed, het kostbare bloed van Jezus Christus. Hij is het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt.

Dit brengt onze gedachten terug naar de bevrijding van het volk Israël uit Egypte. Aan het begin van Israël's reis naar het beloofde land staat die wonderlijke maaltijd van een geslacht lam. Zo staat aan het begin van onze verlossing uit de slavernij van de zonde en daarmee aan het begin van onze vreemdelingschap het Lam Gods, onbevlekt en onberispelijk. De christenen zijn wel vreemdelingen, maar vreemdelingen in vrijheid. En dat is beter dan niet-vreemdeling zijn, maar dan gebonden in banden van de duivel. Wat het zeggen wil in de greep van de duivel te verkeren, is aan het heidendom goed te zien. Daar waar de satan heerst, is het donker. De duivel is een hard meester, die niet rust voor hij zijn slaven voor goed gedood heeft. Heidendom is totaal verworden leven (4 : 3). Het is een ijdel bedrijf. Het is vruchteloos. En toen Petrus' lezers door de prediking van het evangelie getrokken werden uit deze duisternis, toen werden ze vreemdelingen, maar in vrijheid. Want ze werden verlost van die andere Farao, de duivel.

De prijs der vrijheid is het bloed van de Here Christus. Onschuldig is Hij tot zonde gemaakt. Niemand kon Hem enige zonde bewijzen. Toch heeft Hij zich gegeven in de bittere en smadelijke dood aan het kruis. Als de Middelaar en Verlosser. En als Petrus' lezers en wij nu in deze wereld vreemd zijn, omdat we niet meer mee doen aan de ijdele wandel van het heidendom, dan is dat alleen te danken aan Jezus Christus. De losprijs voor de vrijheid heeft Hij betaald. Vrijgemaakte slaven zijn we.

***

Vreemdeling-zijn is moeilijk. Zo moeilijk dat de aartsvaders het alleen in het geloof hebben kunnen volhouden. Hadden ze in het geloof niet geleefd, dan hadden ze tijd en gelegenheid gevonden terug te keren naar Ur der Chaldeeën, waaruit ze geroepen waren (Hebr. 11 : 13—16). Die moeiten van het vreemdelingschap zijn ook Petrus' lezers niet bespaard. Dat zijn niet de moeiten, die alle mensen wel hebben, maar juist de moeiten die voortvloeien uit hun vreemd staan tegenover de zonde en deze wereld. Ze krijgen het kruis te dragen in hun omgeving. Ze hebben de praktijken van de afgoden de rug toegekeerd en ze zijn de levende God gaan dienen. Dat bevreedt hun volksgenoten (4 : 4). En daarom krijgen ze de moeiten te dragen

UIT DE INHOUD:

Vreemdelingen in vrijheid	A.
Hiërarchie (II)	C. V.
Naar de top der aarde (VI)	P. G.
Korte verhandeling over het Heilig Avondmaal (II)	C. V.
Psychische moeilijkheden voor de jonge recruit	W. K. v. D.
Boekbespreking	J. M.
Persschouw	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

(2 : 15 ; 2 : 18 ; 3 : 1 ; 3 : 17). Zo lijkt het of het vreemdeling-zijn juist met zich meebrengt onvrijheid. Petrus' lezers hebben dat blijkbaar gevoeld als iets vreemds. Is Jezus Christus dan niet de Here? (4 : 12). En dan is ook het gevaar groot weer mee te gaan met het heidendom, want dan is men bevrijd van al die last. Maar dan heeft men een schijn-vrijheid. Want vrijheid in de Bijbelse zin van het woord is niet dat men doen en laten kan, waarin men zelf zin heeft, maar het is vrij-zijn van de zondendienst en buigen ónder de wetten van het koninkrijk.

Daarom vermaant Petrus zijn lezers in vreze de tijd van hun vreemdelingschap te wandelen als kinderen, die God aanroepen als Vader. God, die oordeelt zonder aanzien des persoons. Daarom staat deze brief ook vol vermaningen. Als vreemdelingen en bijwoners worden ze vermaand (2 : 11). Want gaan ze weer meedoen met de heidenen, dan zijn ze wel van de moeiten van het vreemdelingschap verlost, maar dan zijn ze opnieuw slaven van de duivel. Dan zijn ze te vergelijken met een hond, die terugkeert naar zijn uitbraaksel of met een gewassen zeg, die terugkeert naar de modderpoel (2 Petr. 2 : 22). Zo worden de vrouwen vermaand onderdanig te zijn aan hun mannen (3 : 1), de slaven aan hun meesters (2 : 18) en alle leden van de gemeente aan de overheid (2 : 14). Enz. De gemeente moet de positie ernstig nemen, waarin ze gebracht is door het kruis van de Christus. Een verlost gemeente, bevrijd van het juk van de duivel, moet dáárom meer en meer de zonde haten en vlieden. We moeten altijd weer bedenken hoe groot de prijs der vrijheid was en altijd weer dankbaar zijn voor de wet van het koninkrijk, die ons bij de vrijheid wil bewaren.

***

Zo zijt ge tot vrijheid geroepen. Maar wilt ge in de vrijheid staande blijven, dan moet ge altijd bedenken de prijs der vrijheid en bukken onder de wet der vrijheid, de koninklijke wet (Jac. 1 : 25 en 2 : 8), waardoor Uw vrijheid bewaard wordt. Dan moet ge niet opzien tegen de moeiten van het vreemdelingschap, Uw kruis niet laten liggen, maar opbeuren en vrolijk achter Christus dragen. Want ook ons paaslam is geslacht : Christus. Laten wij derhalve feest vieren, niet met oud zuurdeeg, noch met zuurdeeg van slechtheid en boosheid, maar met het ongezuurde brood van reinheid en waarheid (1 Cor. 5 : 8).

Langerak (Z.-H.)

AMELINK.

HIËRARCHIE

(II)

De hiërarchie waarover we in ons voorgaande artikel enkele opmerkingen maakten, kan in de kerk van Christus worden ingevoerd door officiële wetten en verordeningen.

Dat gebeurt, wanneer in een kerk officieel een mens wordt aangesteld die **heerschappij** heeft over alle kerkleden en wiens woord, als hij dat ambtelijk spreekt, in feite onfeilbaar en absoluut bindend is voor alle kerkleden.

Dat gebeurt óók, wanneer aan classicale en synodale vergaderingen een macht wordt toegekend, welke **boven** die van de kerkeraden uitgaat. Dan worden die kerkelijke vergaderingen „hogere” vergaderingen, kerkelijke **besturen**, waaraan de kerken en de kerkeraden zonder meer onderworpen zijn.

Dat gebeurt eveneens, wanneer in de kerken de regel geldt, dat alle kerken en alle leden daarvan moeten **beginnen** met het aanvaarden en uitvoeren van **alle** synodebesluiten. En dat men, als men tegen bepaalde besluiten bezwaar heeft, zulke besluiten alleen dan — en alleen voorlopig! — niet behoeft uit te voeren, als de synode welke die besluiten nam of handhaaft daartoe toestemming geeft. Zo is het momenteel b.v. in de synodale kerken.

Dat gebeurt vooral ook, wanneer men aan kerkelijke ambtsdragers, hoe ze ook mogen heten: pastoor, priester, geestelijke, dominé, voorganger, officieel een macht over de zielen toekent, welke Jezus Christus nooit wil toegekend hebben aan mensen, die Hij tot herders over de gemeente aanstelt. Men maakt zulke mensen dan tot „vader”, „heer”, of „priester” voor de gemeente des Heren.

Op al deze, en nog veel meer andere, manieren kan door officiële kerkelijke bepalingen en ordeningen de hiërarchie in de kerk worden ingevoerd.

Het is evenwel zeer oppervlakkig wanneer men meent, dat, als de kerkelijke bepalingen en verordeningen op dat punt zuiver zijn, het gevaar van de hiërarchie is bezworen!

Wie dit meent vergeet, dat de **wortel** van de hiërarchie en de kracht ervan nooit in kerkelijke verordeningen, bepalingen en bestuursinrichtingen zit. Neen, die wortel is in het menselijke hart. En zo lang het menselijke hart zondig is — en dat is het zolang een mens op de aarde is — is er steeds het acute gevaar, de dreiging van hiërarchie in de kerk.

Natuurlijk — een kerk moet maatregelen en bepalingen maken en handhaven tegen de hiërarchie. Die kunnen voorkómen, dat deze ongerechtigheid officieel de kerk binnendringt en vernielt. Die kunnen een kader vormen waarin en middelen waardoor de strijd tegen de hiërarchie doeltreffend kan worden gevoerd.

Maar zulke maatregelen en bepalingen zijn nooit zonder meer een afdoend middel om dit kwaad de kop in te drukken. Met organisatorisch of reglementair kruid kan men dit kwaad nooit afdoende bestrijden.

Dat kan alleen geschieden door de kracht des heiligen Geestes in een voortdurende strijd des geloofs.

Hiërarchie is namelijk naar haar eigen aard niets anders dan een bepaalde gestalte, uiting, vorm, van de in alle mensenharten wonende en werkende **hoogmoed** en **heerschappij**.

Men weet het: dat zijn ongerechtigheden, welke zich in alle mogelijke vormen, en in alle sectoren van het menselijke leven, openbaren. Overal tiert de menselijke neiging om de baas te zijn, zich te laten gelden, eigen wil en zin aan anderen op te leggen. Vooral wie wat meer weet en wat hoger positie heeft dan de massa, staat steeds bloot aan de neiging om hieraan het recht te ontnemen anderen naar zijn pijpen te laten dansen.

O neen, men vindt dit kwaad waarlijk niet alleen bij dominé's en ouderlingen. Bij dokters, juristen, partij-hoogheden en de kopstukken in de sociale wereld tiert het niet minder welig.

Alleen — in dominé's en ouderlingen ontvangt het een specifieke vorm. Het is bij hen **ambts-hoogmoed**. Het wordt een heerschappijvoeren **over Christus' kudde**. En het vertoont een dubbel hatelijk karakter, omdat het zich bij deze mannen dikwijls verschuilt achter

het masker van Schriftgetrouwheid en vroomheid.

Men moet al wel zeer weinig zelfkennis bezitten als men dit kwaad, althans de sterke neiging daartoe, niet in eigen hart ontdekte.

Een man die zou zeggen, dat hij er immuun voor is, loopt gevaar er het ergste slachtoffer van te worden.

Een dominé, die een vooraanstaande plaats in het kerkelijke leven innam, zei mij eens, dat, als hij op een kerkelijke vergadering was er bijna altijd een duiveltje in zijn hart opsprong, dat hem aanzette zich te laten gelden en eigen zin door te zetten.

Wie, die zichzelf kent, heeft géén kennis aan dat duiveltje?

* * *

Hoe openbaart zich nu deze zonde der hiërarchie?

Hoe werkt die óók in kerkrechtelijk geordende kerken?

Op vele manieren.

Een zeer gevaarlijke, helaas niet altijd doorzichtige, openbaring ervan is de „handigheid”, en „taktiek”.

Men kan op kerkelijke vergaderingen een tegenstander met een geestigheid, of door hem in het zonnetje te zetten, verlammen. Men kan hem lomp en brutaal in een hoek slaan. Men kan een voorstel dat men graag aangenomen wil zien, maar waartegen, naar men vermoedt, verzet zal rijzen, „er door jagen”. Of het in behandeling brengen op een moment, dat de aandacht is verslapt, of vergadermoedeheid intreedt, of sterke tegenstanders niet aanwezig zijn.

Men kan voordelen of nadelen te zwaar accentueren, of, als dat beter uitkomt die bagatelliseren.

Een misschien nog gevaarlijker vorm van deze hiërarchie is het gebruiken van **persoonlijke** krachten en invloeden om zijn zin door te zetten.

Men kan b.v. vriendschap of andere relaties als hefboom gebruiken om gedaan te krijgen wat men wil. Men kan met bonhomie, vriendelijkheid, charme, tegenstanders ontwapenen en uitschakelen. Maar men kan ook geïrriteerdheid, ongenaakbaarheid, uit-de-hoogte-doen, of „wetenschap” hanteren om z'n doel te bereiken.

Bij hoeveel ambtsdragers gaan de stekels omhoog als maar naar hun ambtswerk gewen wordt? Ze voelen zich permanent bedreigd. Ik hoorde eens een geestig ouderling zeggen: „Ik kan tegenwoordig niets meer zeggen over de preken van onze dominé. Als ik kritiek oefen is de boot aan! Maar toen ik onlangs een goede preek hoorde en die prees, was de reactie: Is het anders soms niet goed?”

Al deze dingen zijn uitingen van dat ene kwaad, dat men met de kracht, de drúk van zijn persoon, zijn „gaven” zijn hebbelijkheden of onhebbelijkheden gaat bereiken wat alleen Gods woord of Geest van Christus kan en mag tot stand brengen. Of, nog erger, dat men daardoor tegenstaat wat God met zijn woord en Geest bereiken wil.

Wel zeer grof is die hiërarchie, welke zich doorzet door middel van geld enz. Hoeveel predikanten zouden in de loop der eeuwen tot hiërarchisch handelen zijn gedreven door geschenken, diners, reizen enz., enz.? Hoe vaak was er niet een hiërarchie-van-het-geld? Kenden vele, vele gemeenten niet de hiërarchie van rijke boeren, grote zakenlieden, vorname, heren?

Zeer gevaarlijk is ook het bekende, maar door de slachtoffers ervan zo weinig herkende verschijnsel, dat men allerlei eigen ideeën, opvattingen, wensen — op zichzelf misschien alleszins respectabel — den volke voorhoudt als Gods eigen wil, om ze dán en zó — óók in de preek — te propageren en bindend op te leggen. Hoe ontzaglijk veel schade is daardoor reeds in de kerk aangericht.

Als de gemeente voor een dergelijke propaganda bezwijkt wordt het woord Gods in haar krachteloos gemaakt, het leven des geloofs bedorven en de kracht der kerk in de wereld gebroken. Als er in een kerk inzicht is in dat kwaad zoals het in een bepaalde tijd concreet wordt, komt er heftige kortsluiting tussen de propagandisten van eigen theorieën en hen die alléén door het woord des HEREN gebonden willen zijn. En hoe groot is dan niet de verwarring, de verdeeldheid, welke daardoor in de gemeente Gods wordt veroorzaakt en speciaal voor de jeugd een ergernis is?

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

Men ziet dikwijls niet in, dat het soms nodig is een rechtvaardig en goed verlangen te laten rusten, of zelfs voor een onrechtvaardig en onjuist te zwichten om der wille van het welzijn der kerk. Calvijn zegt, dat naar zijn overtuiging Paulus in zijn twist met Barnabas over Markus geheel gelijk had. Maar hij zegt óók, dat Paulus een dergelijk conflict tussen twee zo vooraanstaande ambtsdragers der kerk niet had mogen laten ontstaan. Paulus had z.i. moeten toegeven aan Barnabas, omdat de waarheid Gods in die kwestie over Markus niet in het geding was.

Is er voorts ook niet hiërarchie in het nerveuze, of zelfs fanatieke roepen om een forceren van vruchten, daar waar het Geestelijke leven uit de Schriften in een bepaald opzicht nog niet eens bloeide, misschien zelfs nog niet eens bladeren voortbracht, of, nog erger, in het geheel niet aanwezig is?

En is deze zonde er ook niet in de mensen, die zich feitelijk onmisbaar voelen. Die daarom gevraagd of ongevraagd zich overal met adviezen en zo opdringen. De mensen die in feite niet beseffen, dat men in de kerk alleen dan een werk mag aanvatten, als men werkelijk door Christus daartoe **geroepen** is?

* * *

Ik herinner me een paar situaties waardoor de tegenstelling tussen hiërarchie en de echt ambtelijke ootmoed, oprechtheid en bescheidenheid zeer duidelijk openbaar wordt.

De eerste is deze: Aan een predikant werd — jaren geleden — eens gevraagd hoe het ging op de kerkeraadsvergaderingen van de gemeente welke hij diende. Het antwoord was ongeveer zo: „O, dat gaat prima. We zijn met vier predikanten. Vóór de kerkeraadsvergaderingen bestuderen we de stukken goed. En we praten zolang tot we het ééns zijn. Je begrijpt: we zijn dan de kerkeraadsliden een geducht eind vóór. En we krijgen practisch altijd gedaan wat we met z'n vieren willen! De man is later voorzitter van een synode geworden.

De tweede is deze: Op een grote kerkeraadsvergadering werd een zaak besproken. De voorzitter verdedigde zijn standpunt ten aanzien daarvan. Hij merkte het heel goed: de grote meerderheid stond aan zijn zij. Maar hij merkte ook dat een deel van de voor-zowel als van de tegenstanders de zaak nog niet ten volle door hadden, nog niet de consequenties van wat werd voorgesteld doorzagen. Hoewel de man zijn „zin” had kunnen krijgen, zei hij: We moeten nog niet stemmen broeders. We moeten de zaak nog eens grondig doorspreken. Pas als we allemaal weten waar het over gaat mogen en moeten we stemmen! We zetten daarom op een volgende vergadering de behandeling van deze kwestie voort.

Wie deze twee behandelingswijzen van kerkeraadsvragen met elkaar vergelijkt die ziet op een enkel punt de tegenstelling tussen slechte hiërarchie en echt, zuiver ambtelijk handelen.

C. V.

Naar de top der aarde

(VI)

Voordat we, zoals een vorig maal in uitzicht gesteld, onze aandacht zullen gaan geven aan het economisch leven van Zweden, willen wij nog vermelden, dat op het gebied van wetenschap en kunst Zweden zijn sporen verdiend heeft. Met name op het gebied van de natuurwetenschap en van de medische wetenschap heeft Zweden mannen voortgebracht, die internationale vermaardheid bezitten. In vroegere eeuwen waren dat de natuurkundige Carl von Linné, ook Linnaeus geheten, en de chemicus Carl Willem Scheele, beiden in de 18e eeuw levende, waarvan eerstgenoemde de classificatie van de plantenwereld op zijn naam heeft staan en de andere een van de grondleggers van de organische chemie was. Op medisch terrein waren geneesheren als Herbert Olivecrona, een specialist op het gebied van hersen- en zenuwchirurgie, en Clarence Crafoord, een specialist op het gebied van longen- en hartchirurgie, ver over hun landsgrenzen bekend en lokten studenten van alle landen naar Stockholm.

Met name de ouderen onder ons kennen allen nog wel de naam van de in 1931 overleden Zweedse aartsbisschop Nathan Söderblom, die hoogleraar in de godsdienstgeschiedenis te Upsala en Leipzig was en die ook de grote drijfkracht was bij het begin van de oecumenische beweging. Kort voor zijn dood kreeg hij de Nobelprijs voor de vrede. Deze Nobelprijs is een stichting van de Zweed Afred Bernard Nobel, die de uitvinding van het dynamiet, naast nog verschillende andere, op zijn naam heeft staan.

Terwijl Noorwegen op het gebied van de muziek kan wijzen op Edvard Grieg en Finland op Jean Sibelius, beiden kunstenaars van internationale faam, kan men wat Zweden aangaat geen kunstenaars met grootse schepingen noemen.

Anders is het evenwel op het gebied van de literatuur. Wij willen maar twee namen noemen en wel die van August Strindberg als groot dichter van de moderne tijd, een om zijn werk zeer omstreden figuur en de draagster van de Nobelprijs Selma Lagerlöf, wier werken ook onder ons grote bekendheid genieten. Zij heeft ons het Zweedse land en volk in haar novellen zeer nabij gebracht. Haar werk is in een groot aantal talen overgezet en heeft overal grote opgang gemaakt. Wij behoeven wel niet meer te noemen om onze lezers eraan te herinneren, dat op het gebied van kunst en wetenschap Zweden ook tot grote prestaties in staat is gebleken.

Wanneer we thans de blik gaan richten op het economisch leven van Zweden, dan valt het ons direkt op, dat Zweden wat zijn bodem en de voortbrengselen ervan aangaat veelszins een rijk land is.

Daar is allereerst de landbouw. Men zou niet verwachten, wanneer men dit bosrijke, waterrijke land doorreist met zijn rotsachtige bodem, dat Zweden toch voor 90% in staat is, eigen behoefte te dekken. Ook al is niet meer dan 9% van het land bouwland, de geweldige uitgestrektheid van het land, de geringe bevolkingsdichtheid, de bereidheid van de boer om de vruchten van de wetenschap op zijn terrein ook direkt in toepassing te brengen en de intensieve zonnestraling, gedurende de korte zomerperiode, die voor een belangrijk deel de nadelen van het Noordelijk klimaat compenseert, dit alles tezamen leidt toch voor Zweden tot het genoemde gunstige resultaat. Typisch is, dat verreweg het overgrote deel bestaat uit kleine boerenhofsteden. Ongeveer 3/4 van de meer dan 400.000 landbouwbedrijven hebben minder dan 25 morgen land. Het valt te begrijpen, dat deze kleine bedrijven niet groot genoeg zijn om daarvan een gezin een bestaan te verschaffen. De Zweedse boer heeft behalve land evenwel ook bos. Dit hout is het Zweedse „goud”. Het vormt een der grootste bodemrijdommen van dit land. Men heeft becijferd, dat Zweden 3700 miljoen dennen bezit, 4500 miljoen sparren, beide soorten met een diameter van minstens 10 cm., 1700 miljoen berken en 400 miljoen bomen van andere soort. In totaal ongeveer 10 milliard stuks, dat is, volgens de heer Baars in zijn boek over Scandinavië, per inwoner van Zweden niet minder dan 600 dennen, 720 sparren en 270 berken. Laat dit eens even op U inwerken en overweegt U dan daarbij,

dat de helft van de bossen privaatbezit is, de rest in handen van Staat en gemeente en 6% eigendom van de Zweedse Staatskerk is. Het behoeft wel geen betoog, dat dit geweldige bosbezit de Zweedse agrariërs in staat stelt, door verkoop van hout een slecht jaar voor de landbouw te compenseren. Een van deze grote bosbezitters, die ik sprak op mijn laatste reis, noemde mij als prijs ca. 200 Kroner, dus ca. f 150.— per stam. Niet alle Zweedse boeren zijn zelf bosbezitter, doch, indien zij zelf geen bos bezitten, nemen zij toch veelal wel deel aan de bos-arbeid of zijn houtrijder resp. verzorger van de houtvloten, waarmee het hout langs de Zweedse stromen wordt afgevoerd van het hoge Noorden.

Dat hout, het Zweedse „goud”, was in de oorlog Zwedens brandstof. Kolen voor huisbrand en industrie vindt men namelijk niet in enige betekenis in eigen bodem. Het houtgas verving toen ook de benzine. Het vee werd gevoederd met voeder, vervaardigd uit hout-cellulose. Verder maakte men uit het hout kleren, alcohol en een bepaald eiwitprodukt als vervanger van het vlees. Dit moge in oorlogstijd redding hebben gebracht, ook nu in vreedestijd wordt slechts 14% van de opbrengst der bossen zuiver als hout toegepast. Al het andere gaat naar tal van takken van de chemische industrie, waarvan dan wel de papier- en cellulose-fabricage de belangrijkste zijn.

Bij de landbouw dient ook nog de hoog ontwikkelde melk-productie te worden genoemd, die 45% uitmaakt van de gehele landbouwopbrengst. Ook hier weer wordt terdege rekening gehouden met de mogelijkheden, die de technische en wetenschappelijke ontwikkeling op dit gebied tegenwoordig biedt. Er zijn een drietal instituten, die zich met dit onderzoek bezig houden. De veestapel omvat circa een half miljoen paarden, 2 1/2 miljoen stuks rundvee, 1,2 miljoen varkens en over de 14 miljoen stuks pluimvee. Bijna iedere boer is lid van een coöperatieve vereniging. Deze coöperatieve verenigingen hebben de verkoop van de landbouwproducten in de hand, stellen de prijzen vast, bouwen graansilo's, bezitten nagenoeg alle melkfabrieken en slachterijen, kopen de landbouwgereedschappen in het groot in en verhandelen deze aan de boeren.

Melk is in Zweden een zeer geliefd voedingsmiddel. Men drinkt melk zelfs gaarne bij de warme maaltijd. Zo vindt U veelal op de Zweedse tafel bij aardappelen, vlees en groenten ook de karaf met melk ter lafenis staan.

De grote moeilijkheid, waarmee Zweden te kampen heeft, is, zoals we reeds eerder zeiden, de trek van het platteland naar de steden in dit enorm uitgestrekte land. Men streeft uit alle macht ernaar, om door verbetering

van de sociale toestanden deze vlucht van het boerenerf tegen te gaan.

Bij de natuurlijke rijkdommen van een land als Zweden dient voorts naast de bossen, waarvan reeds Luther zei, dat zij Zweden „Nahrung und Kleider, Haus und Heim” (voeding en kleding, huis en hof) bezorgd hebben, ook de ertswinning genoemd te worden. Zweden heeft het beste ijzererts ter wereld met een gehalte van niet minder dan 70%. Wij komen hierop nog nader terug, als wij in Lapland zullen zijn aangekomen. Behalve ijzererts levert de bodem ook nog koper, zilver, lood, wat goud en zink op, terwijl Zweden de rijkste arsenicumlagen ter wereld heeft. De bodem blijkt ook uranium te bevatten in geringe mate, hetgeen voor de ontwikkeling van de atoom-energie van belang is.

Wat de energie-voortbrenging betreft kan Zweden steunen op de enorme waterkracht-energiebron. Ongeveer 80% van de electriciteit wordt door de snelstromende Zweedse rivieren geleverd.

Het feit, dat Zweden zulke goede ertsen heeft, heeft ook geleid tot een sterke ontwikkeling van de Zweedse metaal- en metaalverwerkende industrie. Wij behoeven slechts enige namen te noemen: S.K.F. de Zweedse kogellagerindustrie en op elektro-technisch gebied Ericsson met zijn telefooninstallaties, Bofors met zijn productie van geschut en ander oorlogsmateriaal, alle over de gehele wereld bekend met hun producten, om duidelijk te maken, dat ook op het gebied van de industrie Zweden een belangrijke plaats in de rij der volken inneemt en een zeer belangrijke export heeft.

Het land heeft ook een eigen automobiel- en vliegtuigindustrie.

De Zweedse textielindustrie heeft constant met grote moeilijkheden te kampen en kan de concurrentie tegen deze industrie uit andere landen moeilijk volhouden. Ook Nederland exporteert veel textielproducten naar dit land.

Zweden is wat zijn bodemvoortbrenging betreft een rijk gezegend land. Men zou het van de harde rotsbodem niet zeggen, maar wanneer men de landbouwopbrengst vergelijkt met de grootte der bevolking, dan is dit land inderdaad een land van melk en honing. Zijn bossen zijn goud waard en het land heeft nog voor eeuwen voorraad aan hoogwaardig erts in zijn bodem. Dit verklaart ook voor een belangrijk deel de welvaart en de hoge levensstandaard, die, wanneer men door dit land reist, de bezoeker wel moet treffen.

P. GROEN.

Correctie

In ons vierde artikel leze men in de 2e regel „linea recta schuin noordwaarts” in plaats van „pal noordwaarts”.

In ons vorig artikel moet op pag. 154, 3e kolom midden, „Rädda Branen” „Rädda Barnen” zijn, de Zweedse vereniging voor hulp aan het kind.

Korte verhandeling over het Heilig Avondmaal

2. Het nut van het Heilig Avondmaal

Het is nodig tot het tweede punt te komen en aan te tonen hoe heilzaam het Avondmaal des Heren ons is, opdat wij daar wel ons voordeel mee doen.

Welnu, wij zullen het nut daarvan leren kennen, als wij inzicht hebben in onze armoede, waarin het voorziet. Wij moeten ons wel ten eerste verward en ontzet gevoelen in ons geweten, wanneer wij zien wie wij zijn en onderzoeken wat in ons woont. Want niemand onzer kan ook maar de geringste rechtvaardigheid in zich ontdekken; integendeel, wij zijn allen zó vol zonde en ongerechtigheid, dat er geen andere aanklager nodig is om ons te beschuldigen, noch een andere rechter om ons te veroordelen dan ons geweten.

Daaruit volgt, dat de toorn Gods ons wacht en niemand aan den eeuwigen dood kan ontkomen. Als wij niet ingeslapen en afgestompt zijn, moet deze vreselijke gedachte ons een voortdurend kwellende en martelende foltering zijn. Want de gedachte aan het oordeel Gods kan niet bij ons opkomen zonder dat

wij ons vonnis daaruit zien volgen. Wij bevinden ons dies reeds in den afgrond van den dood, tenzij onze goede God ons daaruit redt.

Bovendien, welke hoop kunnen wij op de opstanding koesteren, als wij ons vlees aanmerken, waarin niet dan verrotting en ongedierte woont. Dus, naar ziel en lichaam zijn wij meer dan ellendig, als wij aan ons zelve worden overgelaten; het het kan niet anders of het besef van zulk een ellende brengt ons grote droefheid en angst.

Welnu, de Hemelse Vader geeft ons, om ons daarvan te bevrijden, het Avondmaal als een spiegel, waarin wij onzen Here Jezus aanschouwen, die gekruisigd is om onze zonden en schulden te vernietigen, en opgewekt is om ons van dood en verderf te verlossen en ons in hemelse onsterfelijkheid te herstellen.

Wij ontvangen dus een buitengewone vertroosting van het Avondmaal, daar het ons oog richt op het kruis van Jezus Christus en op Zijn wederopstanding, om ons te verzekeren dat, welke ongerechtigheid er ook in ons wonen moge, de Here ons toch erkent en aanneemt als rechtvaardigen, welke oorzaak des doods er ook in ons huizen moge, Hij ons

toch levend maakt; hoe ongelukkig wij ook mogen zijn, Hij ons toch met alle geluk vervult.

Of, om het nog eenvoudiger te zeggen: daar van onszelf ons alle goed ontbreekt en wij ook niets hebben dat tot onze zaligheid kan bijdragen, betuigt het Avondmaal ons dat, daar wij gemeenschap hebben aan de dood en het lijden van Jezus Christus, wij alles bezitten wat tot ons nut en onze zaligheid nodig is. Bijgevolg kunnen wij zeggen dat de Here ons daarin alle schatten van Zijn geestelijke genadegaven ten toon spreidt, voor zover Hij ons deelgenoot maakt van alle heilgoederen en schatten van onzen Here Jezus.

Laat ons dus voor ogen houden, dat het Avondmaal ons gegeven is als een spiegel, waarin wij Jezus Christus kunnen aanschouwen, die gekruisigd is om ons van de verdorpenis te bevrijden en opgewekt om voor ons gerechtigheid en eeuwig leven te verwerven. Weliswaar wordt deze zelfde genade ons door het Evangelie geschonken; daar wij echter in het Avondmaal daarvan grotere zekerheid en volle genieting ontvangen, erkennen wij terecht, dat dat de vrucht is welke wij ervan ontvangen.

Maar, aangezien de weldaden van Jezus Christus nooit ons deel worden, zo Hij niet eerst ons eigendom wordt, moet Hij ons eerst in het Avondmaal geschonken worden, opdat alles waarover wij gesproken hebben werkelijk in ons worde gewerkt.

Daarom pleeg ik te zeggen, dat de materie en substantie³⁾ der Sacramenten⁴⁾ de Here Jezus is; de uitwerking⁵⁾ ervan zijn de genadegaven en zegeningen die wij door Hem verkrijgen.

De uitwerking nu van het Avondmaal is, dat ons verzegeld wordt de verzoening met God door Zijn dood en lijden; de reiniging onzer zielen door Zijn bloedstorting, de gerechtigheid die wij hebben in Zijn gehoorzaamheid, in één woord: de hoop op de zaligheid, die wij hebben in alles wat Hij voor ons gedaan heeft. De substantie moet er mede gepaard gaan, anders zou er vastheid noch zekerheid zijn.

Hieruit moeten wij de gevolgtrekking maken, dat ons twee dingen in het Avondmaal worden geschonken: te weten Jezus Christus, als bron en inhoud⁶⁾ van alle heil; daarna de vrucht en de uitwerking van Zijn dood en lijden. Hetgeen ook blijkt uit de woorden van het Avondmaal. Want, als Hij ons beveelt Zijn lichaam te eten en Zijn bloed te drinken, voegt Hij er aan toe, dat Zijn lichaam voor ons verbroken en Zijn bloed vergoten is tot vergeving van onze zonden. Waarin Hij in de eerste plaats er op wijst, dat wij niet zonder meer gemeenschap moeten hebben met Zijn lichaam en Zijn bloed, maar dat het ons te doen moet zijn om de vrucht die ons toekomt van Zijn dood en lijden. Ter anderer zijde, dat wij niet kunnen komen tot het genieten van deze vrucht, dan door deel te hebben aan Zijn lichaam en bloed, waardoor de vrucht is voortgebracht.

Wij komen hier reeds bij de en vroeger en thans veelomstreden kwestie: hoe deze woorden, waarin het brood het lichaam van Jezus en de wijn Zijn bloed wordt genoemd, moeten worden opgevat.

Zij kan zonder grote moeite worden opgelost, als wij het hierboven uiteengezette beginsel goed voor ogen houden. Alle nuttigheid namelijk, die wij moeten zoeken in het Avondmaal, is weg, als niet Jezus Christus, als inhoud en grond⁷⁾ van alles, er ons in wordt gegeven.

Staat dat vast, dan zullen wij stellig belijden dat indien men loochent dat de ware gemeenschap met Jezus Christus ons in het Avondmaal wordt geschonken, dat heilig Sacrament ijdel en overbodig gemaakt wordt, hetgeen een verfoeilijke godslastering is, waaraan niet eens het oor mag worden geleend.

Meer nog, indien wij gemeenschap met Jezus Christus zoeken om deel te hebben aan de genadegaven die Hij ons door Zijn dood verworven heeft, is het niet alleen nodig, dat wij Zijn Geest deelachtig worden, maar moeten wij ook deel hebben aan Zijn mensheid, waarin Hij God Zijn Vader alle gehoor-

zaamheid heeft bewezen tot voldoening van onze schulden. Hoewel, eigenlijk gezegd, deze twee niet gescheiden kunnen worden. Want wanneer Hij Zich aan ons geeft, doet Hij dat opdat wij Hem geheel zouden bezitten.

Daarom, gelijk er gezegd is, dat Zijn Geest ons leven is, klinkt uit Zijn eigen mond, dat Zijn vlees waarlijk spijs, Zijn bloed waarlijk drank is. Zullen deze woorden geen ijdele klanken zijn, dan moeten, om ons leven in Christus te hebben, onze zielen verzadigd worden met Zijn lichaam en bloed, als met het hun passende voedsel. Dat wordt ons duidelijk betuigd in het Avondmaal, wanneer ons gezegd wordt dat wij het brood moeten nemen en eten, en dat dit Zijn lichaam is, dat wij van de drinkbeker moeten drinken en dat dit zijn bloed is. Met name wordt gesproken over het lichaam en het bloed, opdat wij daardoor leren het wezen⁸⁾ van ons geestelijk leven daar te zoeken.

Vraagt men nu niettemin of het brood het lichaam van Christus is en de wijn Zijn bloed, dan antwoorden wij, dat brood en wijn zichtbare tekenen zijn, die ons het lichaam en bloed afbeelden⁹⁾; maar dat de naam en titel van lichaam en bloed hun wordt toegekend, daar ze als het ware instrumenten zijn, waardoor de Here Jezus ons Zijn lichaam en bloed uitreikt.

Deze gedachtengang en uitdrukkingswijze zijn zeer juist. Want, daar de gemeenschap die wij hebben aan het lichaam van Jezus Christus, niet alleen voor ons oog, maar ook voor ons natuurlijk verstand, iets onbegrijpelijks is, wordt zij ons daar zichtbaar afgebeeld.

Wij hebben nog een zeer duidelijk voorbeeld in een overeenkomstig geval. Daar onze Here Zijn Geest wilde doen verschijnen bij den doop van Christus, beeldde Hij Hem af in de gedaante van een duif. Johannes de Doper zegt bij het verhalen van deze geschiedenis, dat hij den Heiligen Geest heeft zien nederdalen. Bij nadere beschouwing blijkt dat hij slechts de duif heeft gezien, daar de Heilige Geest in Zijn wezen onzichtbaar is. Evenwel, daar hij wist dat dit visioen niet een ijdele vorm, maar een stellig teken was van de aanwezigheid van den Heiligen Geest, aarzelt hij niet te zeggen, dat hij Hem heeft gezien, daar de Heilige Geest Zich aan hem vertoond heeft in een aan zijn bevattingvermogen aangepast vorm.

Zo is het nu ook met de gemeenschap die wij hebben aan het lichaam en bloed van den Here Jezus. Het is een geestelijke verborgenheid, die noch door het oog gezien, noch door het menselijk verstand begrepen kan worden. Zij wordt ons dus door zichtbare tekenen afgebeeld, die aangepast zijn aan onze zwakte, doch niettemin zó, dat deze niet een blote vorm zijn, maar gepaard gaan met hun waarheid en wezen.¹⁰⁾ Terecht wordt dus het brood lichaam genoemd, aangezien het ons niet alleen het lichaam afbeeldt, maar het ons ook schenkt.

Bijgevolg erkennen wij wel dat de naam van het lichaam van Jezus Christus is overgebracht op het brood, daar het er Sacrament en teken van is. Maar wij voegen er aan toe, dat de Sacramenten des Heren volstrekt niet mogen en kunnen gescheiden worden van hun **waarheid en wezen**.¹¹⁾

Om verwarring te voorkomen is het niet alleen goed en verstandig, maar zeer noodzakelijk, ze te onderscheiden. Maar ze scheiden, om ieder afzonderlijk te stellen, mag men niet. Bijgevolg moeten wij, wanneer wij het zichtbaar teken zien, het oog richten op wat het voorstelt en op Hem, van Wien het ons is gegeven.

Het brood is ons gegeven om ons het lichaam van Jezus Christus af te beelden,¹²⁾ met het bevel dat te eten; en is ons gegeven van God, die de ontwijfelbare en onveranderlijke waarheid is. Zo God bedriegen noch liegen kan, volgt daaruit dat Hij werkt alles wat Hij afbeeldt. Wij moeten dus werkelijk in het Avondmaal het lichaam en het bloed van Jezus Christus ontvangen, aangezien de Here ons de gemeenschap met beide er in afbeeldt.

Want hoe zou anders gezegd kunnen worden, dat wij het brood eten en den wijn drinken moeten, ten teken dat Zijn vlees ons ten

spijs en Zijn bloed ons ten drank is, als Hij ons slechts brood en wijn gaf, en de geestelijke waarheid achterwege liet? Zou Hij dan niet dit Sacrament op valse gronden hebben ingesteld?

Wij hebben dus te belijden dat, indien de voorstelling¹³⁾ die God ons in het Avondmaal geeft werkelijkheid is, het innerlijk wezen¹⁴⁾ van het Sacrament gepaard gaat met de zichtbare tekenen en zoals het brood ons in de hand wordt gegeven, ons ook het lichaam van Christus wordt geschonken, opdat wij daarvan deel zouden hebben.

Zelfs wanneer dit het enige zou zijn, zouden wij al ruime stof tot dankbaarheid hebben, wanneer wij verstaan dat Jezus Christus ons in het Avondmaal het eigenlijke wezen¹⁵⁾ van Zijn lichaam en bloed geeft, opdat wij Hem ten volle zouden bezitten en, Hem bezittend, gemeenschap zouden hebben aan al Zijn goederen. Want, daar Hij de onze is, worden alle schatten van God, die in Christus begrepen zijn, ons voor ogen gesteld, opdat zij de onze zouden zijn.

Dus kunnen wij deze nuttigheid van het Avondmaal zó in het kort samenvatten, **dat Jezus Christus ons daarin wordt geschonken opdat wij Hem zouden bezitten en in Hem alle volheid der genadegaven, die wij maar kunnen begeren**. En dat wij daarin een goeden steun hebben om onze zielen te versterken in het geloof dat wij op Hem moeten hebben.

De tweede vrucht die het Avondmaal afwerpt is dat het ons vermaant en opwekt beter de weldaden te erkennen, die wij van den Here Jezus ontvangen hebben en nog dagelijks ontvangen, opdat wij Hem zo loven als wij schuldig zijn. Want van onszelf zijn wij wonderlijk nalatig in het overdenken van de goedheid van onzen God, indien Hij ons niet wakker schudt uit onze traagheid en ons dringt tot het doen van onzen plicht. Geen prikkel nu zou ons dieper kunnen treffen dan wanneer Hij deze onschatbare weldaad bij wijze van spreken aan ons oog laat zien, door onze hand laat betasten en duidelijk gevoelen, dat Hij ons verzadigt met Zijn eigen wezen.¹⁶⁾ En dat wil Hij, als Hij ons beveelt Zijn dood te verkondigen totdat Hij komt.

Het is dus voor de zaligheid zeer noodzakelijk, de ons door God verleende genadegaven niet te miskennen, maar ze zorgvuldig in de herinnering terug te roepen en te loven in tegenwoordigheid van anderen, opdat wij elkander wederkerig stichten. Ziedaar een ander buitengewoon nut van het Avondmaal. Het haalt ons uit onze ondankbaarheid en verhindert ons de weldaad te vergeten die de Here Jezus ons heeft bewezen door voor ons te sterven; het brengt er ons toe Hem te danken en als het ware openlijk plechtig te belijden hoezeer wij met Hem verbonden zijn.

De derde nuttigheid is, dat wij daarin een krachtige aansporing hebben om heilig te leven en vooral om onder elkander barmhartigheid en broederlijke liefde te betrachten. Want aangezien wij daar, in Hem ingelijfd en met Hem, als met ons Hoofd verenigd, tot lidmaten van Jezus Christus worden gemaakt, is het noodzakelijk, ten eerste dat wij aan Zijn reinheid en onschuld gelijkvormig worden, in het bijzonder, dat wij die liefde en eensgezindheid gevoelen, die tussen de leden van eenzelfde lichaam moeten bestaan. Hoewel tot recht begrip van dit nut, wij niet moeten denken, dat onze Here alleen door het uiterlijke teken ons vermaant, onze harten aanvuurt en doet ontgloeien. Want het voornaamste is, dat Hij door Zijn Heiligen Geest in ons werkt, waardoor Hij de gehoorzaamheid aan Zijn gebod in ons werkt, hetwelk Hij als instrument gebruikt om Zijn werk in ons tot stand te brengen.

Daarom, voorzover de kracht van den Heiligen Geest gepaard gaat met de Sacramenten, wanneer wij ze op de rechte wijze ontvangen, hebben wij daarin een goed hulpmiddel te verwachten, dat ons doet groeien en toenemen in heiligheid des levens en in 't bijzonder in liefde tot den naaste.

P.S. In het eerste artikel stond (pag. 163 kolom 1, Woord Vooraf, regel 22 van onder) onverheeld, dit moet zijn onverhuld.

³⁾ la matière et substance des sacraments

⁴⁾ l'efficace

⁵⁾ source et matière

⁶⁾ substance et fondement

⁷⁾ la substance

⁸⁾ representent

⁹⁾ vérité et substance

¹⁰⁾ figurer

¹¹⁾ représentation

¹²⁾ substance intérieure

¹³⁾ la propre substance

¹⁴⁾ offert

¹⁵⁾ de sa propre substance

¹⁶⁾ usage légitime

Psychische moeilijkheden voor de jonge recruit

(II)

Wij noemden zojuist de gezagsaanvaarding. We duiden op het weloverwogen, bewuste, aanvaarden van, en het zich voegen naar het gezag. Aan de basis hiervan, en als voorwaarde hiervoor is noodzakelijk een identificatie met de gemeenschap voor welke dit gezag geldt. We bedoelen met deze term identificatie: een zich één voelen, zich vereenzelvigen met die gemeenschap. Niemand houdt het op den duur uit als vreemdeling, als buitenstaander, als eenzame in een gemeenschap te blijven staan. Tot deze identificatie wordt men gedreven door inwendige noodzaak, het is een kwestie van zelfbehoud. Identificatie geeft bevrediging aan de instinctieve, algemeen-menselijke behoefte aan veiligheid en steun. Zonder identificatie heeft men geen vitaal-instinctief contact met de medeleden van een gemeenschap, blijft men erbuiten, is men eenzaam. Identificatie betekent niet, dat alle spanningen of meningsverschillen worden opgeheven, zij is een psychisch-instinctieve drijfkracht, die nog ligt vóór de sfeer waarin van denken, oordelen, bewuste meningen etc. sprake kan zijn. Zij werkt in sterke mate onbewust, maar is er niet minder sterk om. Wij noemen hier een voorbeeld dat algemeen bekend is: Wij kennen allen wel gezinnen, waarin vele psychische spanningen heersen. Ruzie is geen zeldzaam verschijnsel. Het gezag der ouders wordt niet geaccepteerd, iedereen gaat voor het oog zijn eigen gang en heeft een eigen overtuiging over allerlei onderwerpen. Wordt zo'n gezin echter van buiten becritiseerd of aangevallen, dan functioneert het ineens als eenheid. Onderzoekt men zulk een gezin nader, dan blijkt er een sterke identificatie aanwezig te zijn. Voor ons onderwerp is van belang, dat wij ons realiseren, dat het wijd verbreide „kankeren” van de militairen geenszins hoeft te betekenen dat er geen identificatie met de militaire gemeenschap aanwezig is.

Gebrek aan identificatie leidt tot verval van de gemeenschap, ook al is deze voor het oog één in formele, bewuste overtuigingen en oordelen.

Samenhangend met de identificatie en als keerzijde ervan vinden wij een ander opvallend psychisch feit, nl. de neiging diegenen die niet tot de gemeenschap behoren erbuiten te houden, af te weren, kritisch te beschouwen. We kunnen geregeld observeren, hoe het ene gezin een ander kan critiseren of zelfs beroddelingen, zonder dat daar een bepaalde „objectieve” reden voor is aan te wijzen, soms zelfs zonder dat dit het bedoelde gezin helder bewust is. Hetzelfde vinden wij in de wederzijdse houding tussen „studenten” en „burgers” en tussen „militairen” en „burgers”. Het merkwaardige is, dat een „omslag” in de identificatie snel en onbewust kan optreden. De jongeman, die voor het in dienst komen zich nog identificeerde met de burgermaatschappij, kan na enkele weken, of zelfs dagen, al de instinctieve houding van de militair aannemen.

Tot op zekere hoogte kan men dit identificatieproces bevorderen of afremmen. Het betreft hier zeer ingewikkelde processen, waarvan wij nog betrekkelijk weinig weten, en vaak liggen de verhoudingen anders dan men op het eerste gezicht zou menen. Men zou denken dat een uiterst vriendelijke, tegemoetkomende houding in alle gevallen zonder meer een maximale identificatie zou bevorderen. Deze opvatting blijkt te simpel te zijn. Wij weten juist uit de studie van bepaalde opvoedingsmethoden, van sociale gebruiken bij primitieve stammen, van bepaalde ontgroeningspraktijken, dat een gedoseerde, soms zeer zware, voor de buitenstaander zelfs wrede „psychische druk”, de identificatie sterk kan bevorderen. Op grond van praktische ervaring en traditie heeft elke gemeenschap bepaalde handelwijzen waarmee zij de identificatie tracht in stand te houden en te bevorderen. Dit alles geschiedt echter in belangrijke mate niet-bewust, terwijl uiteraard ernstige misverstanden en fouten mogelijk zijn.

Als één van de uitingen van het identificatiepatroon in de militaire gemeenschap

noemen wij hier de corpsgeest. Voortdurend tracht een corps, als elke levende gemeenschap, tot uiting te brengen en in formules vast te leggen, wat het is, vooral ook: wat het wil zijn, hoe het zichzelf ziet, en hoe het andere corpsen ziet. We hebben hier te maken met een uitermate sterke kracht, die men ook doelbewust tracht te hanteren bij de africhting, opvoeding en vorming van de militairen.

2. De consequenties van de hiërarchische structuur der militaire maatschappij staan niet los van wat we hierboven bespraken. Om ons hier iets verder in te verdiepen maken we een uitstapje naar de psychologie van het jonge kind. Vervolgens zullen we dan trachten met het gevondene de situatie van de recruit te doorlichten.

De eerste hiërarchische structuur die het kind leert kennen is het gezin. Vader, moeder, broers en zusjes hebben allen een eigen plaats, invloed, macht en gezag. Met deze punten is uiteraard lang niet alles gezegd over de relaties van het kind tot zijn milieu, we noemen hier alleen de punten met het oog op hun belang voor ons onderwerp. Met veel vallen en opstaan, met veel oefening heeft het kind geleerd zich aan te passen aan de structuur van het gezin. De wijze van omgaan met zijn milieu is tenslotte tot een tweede natuur geworden. Psychologisch geformuleerd: het is een deel van zijn karakterstructuur geworden, een deel van zijn gedragspatroon. Volgens dit patroon gedraagt het kind zich, het dient als oriëntatiemiddel in zijn omgeving. Bij het ouder worden, in de puberteit, op volwassen leeftijd, komt de mens uiteraard in aanraking met vele andere situaties en structuren, die hun invloed zullen doen gelden op het gedragspatroon, doch hoe sterk de eventuele wijzigingen ook zullen zijn, steeds zullen wij bij nauwkeurig toezien de vroeg-kinderlijke reactie-wijzen in het volwassen karakter terug kunnen vinden. Deze vroegere trekken kunnen soms in directe vorm teruggevonden worden, vaak echter zijn zij omgevormd, gecamoufleerd, of veranderd in het tegendeel.

Wanneer nu de recruit in militaire dienst komt, zal hij ongemerkt, onbewust, in deze nieuwe situatie zich gaan oriënteren volgens zijn habituele gedragspatroon. Hij zal trachten onbewust, maar daarom niet minder krachtig, in de militaire situatie, de vroegere structuur, die hij thuis als kind meemaakte, emotioneel terug te vinden. Wij kunnen het ook anders formuleren: de recruit projecteert in de militaire figuren die hij ontmoet zijn onbewuste ervaringen, gevoelens, gedachten etc., die hij vroeger ten opzichte van zijn ouders en broers en zusters heeft ondervonden. Om het bovenstaande, dat wij schematisch formuleerden, toe te lichten noemen wij een voorbeeld: Een jongen heeft een zeer strenge, autoritaire vader gehad, die hem veel verbod en weinig vrijheid toestond. Het kind heeft, gedwongen door de omstandigheden, zich hieraan moeten aanpassen, en heeft tenslotte een bepaalde houding tegenover zijn vader leren aannemen. Deze houding is tot een habitueel patroon geworden. In dit patroon liggen allerlei gevoelens met elkaar verweven, bv. overmatige voorzichtigheid en vrees („als ik misschien te ver ga, wordt Vader boos”), angst („wat gebeurt er als Vader boos wordt”), oppositie en haatgevoelens („Ik mag nooit iets, maar ik zal 't toch voorzichtig proberen”), afgunst („was ik maar zo machtig als Vader”), bewondering („Vader is machtig”), spontane liefde en eerbied („hoewel Vader streng is, is hij toch ook lief voor mij”), afgedwongen liefde („als ik Vader niet lief vind, wordt hij boos”). Uiteraard zijn dit **schematische** aanduidingen, die wij gebruiken om de gedachten te richten. **Het belangrijke is nu, dat de jongen zich deze gevoelens in 't geheel niet duidelijk bewust (meer) hoeft te zijn, terwijl zij toch zijn houding tegenover de vader bepalen.** Wat echter even belangrijke consequenties heeft: **In een situatie in het leven waar deze persoon iemand ontmoet die boven hem geplaatst is, treedt hij zijn meerdere met in principe dezelfde gevoelens en instelling tegemoet.**

Verras eens iemand met een geschenkabonnement op „OPBOUW”; het is er NU wel speciaal de tijd voor! Zoals U weet begint 1 oktober de tweede helft van de lopende jaargang. Dus een mooie gelegenheid om vanaf die datum iemand voor UW rekening een poos ons blad te doen sturen. En... als de ontvanger eenmaal het blad krijgt, wil hij het niet meer missen maar wordt vast later zèlf abonné!

Opgaven zenden aan de administratie: drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Wanneer wij zeggen dat in de houding tegenover de meerdere de houding van vroeger tegenover de vader weerspiegeld wordt, kan men wellicht het bezwaar aanvoeren, dat dit beeld te schematisch en te simpel is. Een spiegel geeft star en zonder essentiële wijzigingen weer, wat er voor geplaatst is. Zo simpel is het uiteraard in de verhouding tussen mensen niet. Wel kunnen wij zeggen, dat wij bij nauwkeurig toezien allerlei frapante trekken van overeenkomst kunnen zien tussen de houding van vroeger en van nu.

Wij benaderen nu deze stand van zaken van een andere kant: we ontmoeten mensen, die steeds weer conflicten hebben met hun superieuren. Verandering van situatie geeft soms een tijdelijke verbetering, maar al spoedig beginnen weer de wrijvingen, moeilijkheden, oppositielust enz. Deze mensen tonen deze houding uiteraard vooral ten opzichte van meerderen die inderdaad veel eisen en autoritair zijn. In lichtere vorm vindt men dit patroon echter terug ten opzichte van alle superieuren. Wij spreken in dit geval van mensen met autoriteitsconflicten. Deze autoriteitsconflicten blijken vrijwel altijd te berusten op ervaringen die de persoon als jong kind vroeger heeft opgedaan. Wij vinden bv. vaak, dat de toestand is zoals bij de jongen die wij hierboven beschreven.

Het spreekt wel vanzelf, dat de militaire gemeenschap met haar hiërarchische structuur gelegenheid te over biedt tot het ontstaan van autoriteitsconflicten bij tot deze reactie neigende mensen. Als uitingen vinden wij: een protesthouding tegenover meerderen, of tegenover de gehele militaire maatschappij, gekanker, insubordinatie etc. Van de meerderen wordt zeer veel tact en menselijkheid geëist om deze autoriteitsconflicten te voorkomen. Gelukkig bezitten vele superieuren de tact en ervaring om de positieve gevoelens van de ondergeschikten te stimuleren, een appèl te doen op de positieve aspecten van de habituele instelling van de recruit, die zoals wij boven ook in ons voorbeeld bespraken, altijd aanwezig zijn.

Wij zullen nu nog ingaan op een ander aspect van het autoriteitsconflict. Degene die in aanraking komt met de autoriteit, ziet zich daarmee geplaatst voor het probleem van de overgave. Het gaat hier om het vermogen zich over te kunnen geven aan iemand of iets, en daarmee samenhangend, de mogelijkheid iets over zich te laten komen. Dit betreft zowel iets actiefs als iets passiefs: men geeft zich over, en men geeft zich over. In onze Westerse cultuur met haar sterke inslag van activiteit, het moeten presteren en concurreren, hebben vele mensen hiermee moeilijkheden. Een aanduiding hiervan vinden wij bij die mensen die geen rust kunnen nemen, zich niet kunnen ontspannen. De vakantie met uitrusten is een kwelling, zij wordt gevuld met drukke activiteiten, die erop gericht zijn om niet geconfronteerd te hoeven worden aan de rust en ontspanning. Wat ons hier vooral interesseert is de overgave jegens de meerdere. De moeilijkheden die hier ontstaan hangen samen met het feit, dat de overgave beleefd wordt als „niet flink”, kinderlijk, onmanlijk, iets wat alleen past voor vrouwen en kinderen, maar niet voor de man. Overgave betekent voor deze personen een kwetsing van het zelfrespect. Ook kan de overgave beleefd worden als een zichzelf niet meer kunnen zijn, een verliezen van zichzelf, ja als een zelfvernietiging. Bij de eis tot overgave kan een diepe angst ontstaan. (Het zou verleidelijk zijn hier in te gaan op uitingen van deze angst tot overgave in de geloofspsychologie. Veel zg. geloofstwijfel in de puberteit

hangt hiermee samen. Ook met de **emotionele** afkeer van de mystiek, die men soms aantreft, liggen hier verbanden).

Wanneer een meerdere een appèl doet op de overgave van de mindere, kan een paniekreactie ontstaan. Om deze paniekreactie te verwerken en weg te duwen kan de persoon tot onaangepaste reacties komen: pseudo-onverschilligheid, branie-achtig gedrag, opstandigheid etc. Wij komen hier later op terug.

3. Na het voorgaande kunnen wij over de relaties die er bestaan tussen de recruten onderling korter spreken. Wij vinden hier een „mengsel” van positieve en negatieve wederkerige gevoelens. Stimulerend op de positieve gevoelens werkt o.a. het feit dat men gezamenlijk in dezelfde nieuwe situatie verkeert, en gemeenschappelijk dezelfde moeilijkheden heeft. Dit is een voorbeeld van het feit dat moeilijkheden de onderlinge identificatie kunnen bevorderen. Wordt echter de psychische druk te groot, dan zien wij hoe de spanning zich voortplant in de horizontale relaties en aanleiding wordt tot wrijvingen tussen de soldaten onderling.

W. K. VAN DIJK.

BOEKBESPREKING

De boeken van Hegger. II (Slot).

Het tweede boek van Ds H. J. Hegger is in 1958 uitgekomen bij Jan Haan, N.V. te Groningen en heeft als titel: „Moeder, ik klaag U aan”. Dit boek draagt een ander karakter als het eerste boek: „Mijn weg naar het licht”. (Wever, Franeker). Was het eerste een belijdenis in de vorm van een levendig geschreven autobiografie, dit tweede boek bevat een aantal uiteenzettingen van de dwalingen van Rome met de hartstochtelijke oproep: Kom toch tot inkeer! Maak U los van menselijke inzetten! Onderwerp U aan het Woord van God! Geloof de beloften van het evangelie.

Ook dit boek is geschreven in levendige, vaak vlamme, soms bewogen taal. De titel is veelzeggend. De auteur ziet in de roomse kerk zijn moeder. Zelf zegt hij van deze betiteling dat hij de r.k. kerk niet beschouwt als „de moederkerk” in die zin, dat zij enige voorrang in gezag of eer zou moeten genieten boven de andere christelijke kerken. Hij noemt haar in „zekere zin” zijn moeder, „omdat ik eruit voert ben gekomen. Deze kerk heeft een stempel op mijn denk- en gevoelsleven gedrukt, dat niet meer kan worden uitgewist. Twee en dertig jaar rooms-katholicisme kan men niet meer van zich afschudden”. Nog een tweede motief voor de keuze van deze naam noemt hij: „omdat ik mij in de gedachten-wereld van r.k. lezers wil plaatsen. Volgens hen blijft de r.k. kerk mijn moeder, die nooit haar rechtsaanspraken op mij verliest”. blz. 17. De auteur weet intussen uitnemend hoe in het Nieuwe Testament over „onze Moeder”, de kerk, gesproken wordt als over het hemelse Jeruzalem, dat vrij is. Gal. 4 : 24—26. Hij bespreekt die plaats en concludeert, dat Hagar, door de apostel Paulus daar op één lijn gezet met het „tegenwoordige Jeruzalem, dat met zijn kinderen in slavernij verkeert”, ook het beeld is van het tegenwoordige Rome. Ook deze moeder — Rome — ziet evenals de Joden dat deden, met verachting neer op de kerk die vrij is, die erkennen moet, dat zij niets kan uit eigen kracht, maar alles alleen van de belofte moet verwachten zoals Sara in de tent van Abraham dat moest doen. Maar Sara werd door de slavine, Hagar, met verachting aangezien. Zo ziet moeder-Rome, de moeder slavine, die het als Hagar verwacht van eigen kracht en van eigen aandrift, met verachting neer op die andere vrouw, wier beeld Sara is, die alles alleen van de belofte verwacht. (19, 20). Omdat deze moeder-Rome het verwacht van eigen kracht en aandrift, wordt zij gedreven door machtswellust. Daarom slaat zij de kinderen, die uit haar voortkomen. Daarom martelt zij de vrucht van haar schoot met infernale angsten. Deze moeder heeft zitten grijnslachen bij de brandstapels van de besten van haar kinderen n.l. van hen, die hun geweten niet wilden verkrachten, die niet mee wilden doen aan de geestelijke ontucht van hun moeder. (20).

Hij spreekt echter tevens duidelijk uit, dat het hemels Jeruzalem waarvan de apostel Paulus spreekt, zijn moeder is. Zij is de bruid van Christus. (20). Hoe kan een rooms-katholiek toch menen, dat de kerk van Rome zijn moeder is? Die kerk van Rome is toch volkomen aards. Zij staat er zelfs heel nadrukkelijk op om een eigen „wereld-staat te vormen met eigen politiemacht, met de paus als een wereldlijk vorst”. Rome is een diplomatiek centrum geworden, waar de ambassadeurs van de rijken dezer wereld in en uitgaan, waar geslepen diplomaten hun kansen wikkelen en wegen. En zou ik dit wereldse Rome mijn moeder moeten noemen? Dit Rome, waarvan niets hemels meer is te bespeuren? Zou Christus zich dit Rome tot bruid verworven hebben in zijn bloed? Hoe kan men dit toch geloven? (21). Uit die moeder ben ik wedergeboren tot kind Gods. (21).

Dit klinkt volkomen schriftuurlijk. Toch blijkt op dezelfde bladzijde dat de auteur bij „het hemelse Jeruzalem” denkt aan de onzichtbare gemeenschap van alle oprecht gelovigen, en bij de bruid van Christus denkt aan de „onzichtbare kerk van Jezus, de gemeenschap van de „geheiligden door zijn bloed” (26), en dat hij Rome, hoe gebrekkig ook, „toch nog altijd een openbaring van de onzichtbare kerk” wil noemen. Het lijkt wel moeilijk te rijmen dat hij enerzijds schrijft, dat de kerk van Rome volkomen aards is („Dit Rome waaraan niets hemels is te bespeuren”, blz. 21) en dat hij anderzijds datzelfde Rome een openbaring van de onzichtbare kerk wil blijven noemen.

Naar mijn mening heeft Ds J. Kamphuis in „De Reformatie” van 5 juli 1958, terecht Ds Hegger er op gewezen, dat zulk spreken alsof de roomse kerk naast allerlei protestantse kerkelijke instituten een openbaring zou zijn van de onzichtbare kerk, niet schriftuurlijk is. Deze wijze van denken over de kerk als over iets „onzichtbaars” dat zich zou „openbaren” gaat terug op Augustinus en op platoniserend denken, maar niet op de heilige Schrift. In zoverre als hij daarop wijst ben ik het geheel eens met Ds Kamphuis.¹⁾

Calvijn heeft voor dezelfde problemen gestaan als Ds Hegger staat ten aanzien van Rome. Maar Calvijn spreekt anders, heel anders. Hij zegt niet dat Rome een „openbaring” van de „onzichtbare kerk” is. Hij denkt er niet aan. Nee, hij zegt, dat, zoals oudtijds onder de Joden, toen zij afweken, enige bijzondere voorrechten der kerk overbleven, zo ontnemen wij ook thans niet aan de pausgezinden de sporen, welke de Here uit de verbrekking onder hen heeft willen doen overblijven. Wat zijn die sporen?

¹⁾ Wat echter de diagnose van Kamphuis betreft inzake de oorzaak van zulk denken over de kerk, daarmee ben ik het niet eens. Hij wil een tegenstelling maken (komt meer voor onder ons) tussen, enerzijds, 't uitgaan van de feiten, en anderzijds, uitgaan van het geloof. De mensen, die verstrikt zitten in pluriformiteitsgedachten zouden uitgaan van de feiten (althans, zo mitigeert K. zelf, „vooral” van van de feiten), de anderen, zoals K. zelf, die daar niet van willen weten, zouden uitgaan van het geloof of van de Schrift.

Het is niet moeilijk in te zien dat deze tegenstelling geen tegenstelling is. In de 1e plaats omdat de feiten nimmer in strijd zijn met de openbaring Gods in de heilige Schriften. In de 2e plaats omdat niemand van de feiten uitgaat. Uit de overstelpende massa feiten en gebeurtenissen kan niemand wijs worden; niemand kan, uitgaan van de feiten, de zin der feiten verstaan. Ook zij die hard roepen, dat zij van de feiten uitgaan, gaan van iets anders uit bij hun waarnemen en verklaren van de feitelijke gebeurtenissen. Anders gezegd: iedereen heeft, als hij de feiten waarneemt een bril op, heeft een verklarmethode in zijn hoofd. Meestal is men het zich zelf niet bewust. Dat laatste, het zich bewust zijn van ons „waarnemen” en „verwerken” van de feiten in ons „waarnemen”, vereist nogal wat geschoold denken waar men in het gewone leven niet aan toe komt. 3e Het is ook niet zó, dat het uitgaan van het geloof in de Schriften ons tegenover de feiten zou stellen. Integendeel, wij menen, dat wij aan de feiten juist recht doen als we ze „waarnemen” en dus verwerken in het geloof. Calvijn ging bij zijn spreken over de kerk en de verbondstrouw van de HEERE, en van de feiten en van het geloof uit. Dit of-óf, dit entweder - oder is een valse tegenstelling waar we zo gauw mogelijk af moeten. Misschien hangt deze tegenstelling, zonder dat degenen die haar gebruiken het zich bewust zijn natuurlijk, samen met de oude tegenstelling: natuur-genade!

Calvijn antwoordt: Met de Joden had God eenmaal zijn verbond gesloten. Door de zekerheid en standvastigheid van Gods goedheid bleef dat verbond. Zijn trouw kon door hun trouweloosheid niet uitgewist worden. De besnijdenis kon door hun onreine handen niet zo ontheiligd worden, of ze bleef het ware teken en sacrament van dat verbond. Welnu, aldus Calvijn, zo heeft de HEERE ook zijn verbond in Frankrijk, Italië, Duitsland, Spanje, Engeland in bewaring gegeven. En toen die landen door de tyrannie van de antichrist (de paus) onderdrukt zijn, toen heeft Hij zijn Doop daar bewaard, opdat zijn verbond onschendbaar zou blijven. Dat getuigenis van zijn verbond, door zijn mond geheiligd, behoudt haar kracht ten spijt van de goddeloosheid van de mensen. Vervolgens heeft God door zijn voorzienigheid bewerkt, dat ook andere overblijfselen (van de kerk) bleven bestaan, opdat de kerk niet geheel ten onder zou gaan. Zoals gebouwen dikwijls zo verwoest worden, dat de fundamenten en bouwvallen blijven, zo heeft Hij niet geduld dat zijn kerk tot het fundament toe werd omvergeworpen of met de grond gelijk gemaakt. Er bleef als het ware een half ingestort gebouw over.

Natuurlijk denkt Calvijn met deze woorden aan de roomse kerk der middeleeuwen — vóór en tijdens de Reformatie.²⁾

Hij gaat dan verder en schrijft, dat hij de titel van kerk niet eenvoudigweg aan de pausgezinden wil toestaan, maar dat dit niet betekent, dat hij wil ontkennen dat er bij hen kerken zijn. Als het over de ware kerk gaat twisten wij over de ware en wettelijke constitutie³⁾, samenstelling, instituut van de kerk. Die wordt gevonden in de gemeenschap der heiligheden⁴⁾ en vooral in de gemeenschap der leer. De paus is wel de antichrist. Maar dat is een bewijs te meer, dat wij de pausgezinden de naam van kerken niet mogen ontzeggen. Zal de antichrist niet in de tempel Gods zitten? Dan. 9 : 27 en 2 Thess. 2 : 4.

Wij ontkennen dus niet dat er ook onder zijn tyrannie kerken blijven, maar dan kerken die de paus, de antichrist, door heiligschennende goddeloosheid ontheiligd heeft.

Kerken waarin Christus half begraven en verborgen is, het evangelie verduisterd, de vroomheid verdreven en de dienst van God bijna vernietigd. Kerken waarin in één woord, alles zo verward is dat daar veeléer de gedaante van Babylon dan van Gods heilige stad zich vertoont.

We hebben Calvijn wat uitvoerig het woord gegeven omdat we geloven dat het nuttig is. Calvijn schrijft hier over de „zichtbare” kerk. Hij neemt het zichtbare waar. Hij houdt zich niet bezig met in het afgetrokkene over de kerk te praten. Maar hij heeft de feiten, het zichtbare, scherp en zuiver en vooral bij het licht van de schriftopenbaring waargenomen. En hij heeft gezien, precies zoals de Schriften daarvan spreken, Gods verbondstrouw, die bleef in de feitelijke inzetten van dat Zijn verbond, ook toen de afvalligheid der geslachten zo groot geworden was dat in de kerken veeléer de gedaante van Babylon dan van Gods eigen heilige stad te zien was.

Die feitelijke inzetten van Zijn verbond zijn vooral de doop en het avondmaal. Dat getuigenis van zijn verbond behoudt haar kracht „ten spijt van de goddeloosheid der mensen”.

Calvijn gaat uit van de objectiviteit van de sacramenten. Het sacrament bezegelt Gods beloften. Ook al zou er niemand meer in de beloften Gods geloven dan nog zou daar het teken niet door worden aangetast. Hij gaat uit van de **zichtbaarheid** van de trouw en van de hand Gods in de historie. Daarom heeft hij geen behoefte om een soort tegenstelling te construeren tussen feit en Woord, tussen zichtbaarheid en geloof. Het geloof maakt

²⁾ Inst. Boek IV. Cap. 2, 11.

³⁾ Vera et legitima. Ik vat *legitima* bij Calvijn, als hij het van de kerk gebruikt, niet op als een soort vierde kenmerk van de ware kerk, maar als een samenvatting van hetgeen in de drie merktekenen wordt gezegd n.l. als in alles overeenkomende met Gods Woord.

⁴⁾ Inst. Boek IV. Cap. 2, 12. In mijn latijnse editie staat: *communio sacramentorum*. Sizoo vertaalt: gemeenschap der sacramenten. Ik ben terwijl ik dit schrijf niet in de gelegenheid na te gaan of mijn latijnse editie (Franciscus Hackius, Leiden, 1654) op dit punt overeenstemt met de editie van het Corp. Ref.

zich niet los van de feiten. Het ziet den Onzienlijke in de feiten. Het ziet zijn hand in de historie werken. Het ziet zijn trouw blijven in de tekenen en in de inzettingen van Hem. Dit is „Calvijs" kerk en kerk-historie bezien, en dat is naar mij voorkomt, schriftuurlijk.

Het is de trouw van de HEERE waardoor de kerk op aarde wordt vergaderd en bewaard. Het zijn de „hemelse" gaven van ons Hoofd (Heid. Cat. antw. 51) waardoor de kerk hier op aarde wordt in stand gehouden. „Onze Profeet, Priester, Koning is boven. Van boven vergadert, bewaart en „baart" Hij ons. Van boven doet Hij ons als stad Gods beneden „samenkomen". En **alleen** aan dat boven-Jerusalem mag de naam „moeder" worden gegeven. Niet aan enige andere. Maar aan die hemelhiërarchie alleen, waar of vanwaar Christus, rechtstreeks voor den Vader getreden, de zaken van zijn kerk uitricht, haar bestuur in handen houdt enz." ⁵⁾, zo schreef dr K. Schilder in 1935. Als we naar de Schriften den Here Christus zien werken in de historie, dan kunnen we het platoniserend denken over een „onzichtbare" kerk, die zich zou „openbaren" in de historie missen en wordt onze kijk op het werk Gods in de geschiedenis door het licht des Geestes in de Schrift bepaald. Dan worden we met het geven van de naam moeder aan een gegeven instituut zeer voorzichtig, zoals K. Schilder dat ons heeft ingescherpt. Dan leren we vragen naar gehoorzaamheid aan onze hemelse Profeet, Priester Koning en leren we zoeken de dingen die boven zijn en bedenken de dingen die boven zijn. Coloss. 3 : 1v.v.

Dit boek van Ds Hegger is een rijk en ontroerend boek. Hij moge bij zijn denken over de kerk nog eens grondig kennis nemen van wat K. Schilder en vooral van wat Calvijn daarover geschreven heeft.

J. MEESTER.

⁵⁾ „Ons aller Moeder", Kok Kampen, 1935, blz. 51.

PERSSCHOUW

Subsidie Kerkbouw

In de Telegraaf las men dezer dagen het volgende redactionele artikeltje :

Reeds bij de verschijning van het rapport der commissie ad hoc is in deze kolom verklaard, dat ook wij ons konden aansluiten bij de conclusie, dat de subsidie door gemeentebesturen voor kerkbouw niet in strijd is met wet en grondwet.

Desniettemin verenigen wij ons van harte met de mening van het Tweede-Kamerlid mr F. G. van Wijk, die in een bijdrage in „Liberaal Réveil" oordeelt, dat zulke subsidies, behoudens bij hoge uitzondering, ongewenst zijn. Niet omdat men de kerken een subsidie misgunnen zou, maar in het hoogste belang der kerken zelf.

„Wie betaalt, die beheert" is een regel, die zich op den duur altoos gelden doet. Overheidssubsidie voor kerkbouw anders dan bij hoge uitzondering, dreigt aan te tasten wat het hoogste eigen goed, ook het grootste sociale nut der kerken is : hun volstrekte onafhankelijkheid van en tegenover de staat.

In elk geval zal ook de subsidiëring bij uitzondering niet mogen geschieden, dan volgens een bij het centrale gezag te stellen norm.

Er is t.a.v. deze zaak bij de kerken waakzaamheid nodig.

Subsidie betekent op zijn minst een dubbel gevaar voor de kerken.

Vooreerst in haar relatie tot de staat. Want de staat geeft niet en mag ook niet geven zonder toezicht of meer te eisen.

En vervolgens met het oog op het innerlijke leven der kerk. Ze moet zich steeds bewust blijven van haar eigen leven, taak, positie, eer, kracht, offervaardigheid. En die worden ongetwijfeld door subsidies bedreigd.

Rooms geschenk aan een Hervormde Kerk

In „Trouw" kon men het volgende berichtje lezen :

Het hervormde kerkje van het Noord-hollandse plaatsje Nibbixwoud zal na een

grondige restauratie binnenkort weer in gebruik worden genomen.

De rooms-katholieke parochieraad heeft nu het plan opgevat de hervormde gemeente een geschenk aan te bieden. Aan alle rooms-katholieken is een circulaire verzonden met het verzoek een gave hiervoor af te staan.

Als je zo iets leest vraag je je onwillekeurig af : Vanwaar deze vrijgevigheid ?

Met zekerheid is dat niet te zeggen.

Maar in ieder geval is het zo, dat de roomsen nergens zoveel succes hebben geboekt met hun propaganda als in het moderne Noord-Holland. Waar het modernisme wint groeit de roomse kerk ! De roomsen kunnen geen betere „buurkerk" verlangen dan een moderne hervormde kerk.

Zouden roomsen van Nibbixwoud dit hebben beseft ?

Roomsen hebben een scherpe blik voor deze dingen.

VAN HIER EN GINDS

Wereldbevolking en religie

Volgens de statistiek van Dr Benson Landis, een bekend kerk-statisticus in Amerika, omvat de wereldbevolking momenteel 2665 miljoen mensen. Hiervan zijn 885 miljoen christenen (Rooms-kath. : 475 miljoen ; Anglikanen en Protestanten : 225 miljoen ; Oosters-orthodoxen : 175 miljoen ; Kopten : 10 miljoen). Verder zijn er 350 miljoen Boeddhisten, 350 miljoen Mohammedanen ; 300 miljoen Confucianen ; 300 miljoen Hindoes ; 50 miljoen Taoïsten ; 25 miljoen Shintoïsten ; 10 miljoen Joden ; 6¼ miljoen Jaïns ; 1 miljoen volgelingen van Zoroaster en 400 miljoen Animisten en anderen.

Van Rooms tot Protestant

Er bestaat in Duitsland een speciale organisatie van voormalige rooms-katholieken, de Bentheimer kreis, waarin 60 duitse predikanten zijn verenigd, die voorheen priester waren. Niet alle priesters, die protestant werden worden predikant. Er zijn er ook velen die later een beroep kozen als leraar, onderwijzer enz. Aldus deelt Ds Hegeger mee. Naar schatting hebben sinds 1933 ongeveer 1000 priesters de r.k. kerk in Duitsland verlaten. Ook in andere landen doet zich hetzelfde verschijnsel voor. In Napels en Salerno is een grote beweging naar het evangelie ontstaan. In het voorjaar zijn twee expriesters tot predikant bevestigd.

Orthodoxie in de kerken van Noord-Amerika

Volgens het bekende blad Christianity Today bleek bij een onderzoek daarnaar dat 14 % der protestantse predikanten zichzelf als liberaal beschouwt, 39 % conservatief, 35 % fundamentalist. Uit een onderzoek bleek dat zéér velen aanvaardden de leer van God als Schepper der wereld ; Christus als Heiland en Heer ; de bijbel als gezaghebbende regel in leven en sterven, de unieke godheid van Christus als Zoon van God, de eenheid van alle gelovigen in Hem.

Vervolging van Protestanten in Columbia

Een presbyteriaanse school in de columbianaanse stad Villarica, Tolina, werd op 16 februari gesloten door de plaatselijke militaire commandant. Hij deed dat volgens zijn zeggen op last van de minister van onderwijs in Bogota, de hoofdstad van Columbia. De school werd in 1934 gesticht door Mrs Viola Warner Ruiz, een presbyteriaanse zendelinge. Vanwege politieke troebelen was zij enkele jaren gesloten. In het begin van 1958 werd zij gereorganiseerd. Zij hervatte haar werk op 1 febr. van dit jaar. De protestantse kinderen in Villarica worden op de openbare scholen niet toegelaten en blijven dus zonder schoolonderwijs.

Kerkelijke verdeeldheid in de Verenigde Staten

In 1926 waren er in de Verenigde Staten van Amerika 213 verschillende kerkelijke denominaties. In het Year-Book of American Churches van 1957 worden er 268 genoemd ! Evenwel is het zo, dat de tendens om eigen kerkelijke denominatie te handhaven steeds

zwakker wordt. In de amerikaanse kerken wordt de begeerte naar „kerkelijke eenheid" steeds sterker. En steeds meer kerkelijke „herenigingen" vinden plaats. Speciaal tussen de grote kerken.

De kerk in Ukraine

In de International Christian Newsbulletin, uitgaande van de Internationale Raad van Christelijke Kerken (de I.C.C.C., de orthodoxe Wereldraad), werd een bericht gepubliceerd over de ondergang van de Grieks-Katholieke Kerk in Ukraine. Deze Gr. kath. kerk behoorde tot de Rooms-katholieke kerk. Ze erkende de Paus als haar hoofd. In 1939, toen het Communisme zich meester maakte van dat deel van de Ukraine waarin deze kerk zich bevond, waren daarin tien bisschoppen. Geen van hen bleef in functie. Eén werd vermoord, vier stierven in de gevangenis. Van de 4.500 geestelijken — pastoors, monniken, nonnen — werd ongeveer de helft vermoord of gevangen gezet. 20 % houdt zich verborgen of is in ballingschap. 30 % verloochende onder pressie het geloof. Ongeveer 7.700 gebouwen werden overgedragen aan de Russisch-Orthodoxe kerk. Anderen werden voor wereldlijke doeleinden gebruikt. Meer dan 10.000 scholen werden genationaliseerd of gesloten. Meer dan 100 kerkelijke uitgeverijen en andere kerkelijke ondernemingen werden gelijkwaardig of gekonfisqueerd.

Uit India

In India ontwikkelt zich een tegenactie tegen christelijke invloeden. Vooreerst is er de Ramakrishna-zending. Dit Neo-boeddhisme wil a. opheffing van de kastenindeling ; b. absolute relativisering der godsdiensten. Alle godsdiensten hebben immers iets van de waarheid gegrepen. Daar het christendom poneert, dat alléén Jezus de Waarheid is verzet men zich tegen deze godsdienst. Voorts komen onder de leiding van Dr Ambedkar in de laatste tijd veel overgangen naar het Buddhisme voor. Het Indiase bijbelgenootschap heeft 70 vertakkingen in India en Ceylon, met 11.925 leden. Het heeft meer dan één miljoen bijbels verspreid. De kerk van Zuid-India zal zendelingen uitzenden naar Thailand. De kerk van Noord-India deed dat reeds twee jaar geleden.

Christendom op Nieuw-Guinea en de Zuidzee-eilanden

In heel Nw.-Guinea, ook in het Australisch gebied wint het Evangelie steeds velen. De kerk heeft er 5 bijzondere trekken : 1. Ontstaan door bekering van hele stammen. 2. Ze maakte een eind aan het onderlinge bloedvergieten. 3. Ze bewerkt een nieuwe opbouw van heel het leven. 4. Ze bracht ondanks het vele taalverschil de stammen tot eenheid. 5. Ze heeft missionaire kracht. Gedurende de wereldoorlog werd de christenheid geschokt door wat ze van het „christelijke Westen" zag. En ze werd eveneens van streek gebracht door messiaanse bewegingen. Na de wereldoorlog kwam er door de koloniale overheid een snelle ontwikkeling. Hierdoor verliest de kerk op velen, vooral op de jongeren haar greep. Ze tracht mee te doen in het snelle ontwikkelingsproces. Op de Zuidzee-eilanden is de helft van de bevolking gechristianiseerd. Er heerst veel opgewekt geestelijk leven en sterke Zendingdrang.

Domineestramenten

In het Friesch Dagblad stond het volgende: De meeste dominees verdienen een paar duizend gulden tekort. Zij behoren niet zelden tot de stille armen. Dit constateert de hulpprediker G. Boogaard te Andijk.

Nieuws is dit niet. Maar wel iets nieuws is wat hij er — in het Kerkblad Hervormd Noord-Holland — op laat volgen, namelijk dit : „Persoonlijk geloof ik (maar ik ben misschien niet werelds genoeg) dat een dominee niet zoveel verdienen mag als een advocaat, een dokter, een tandarts of een meester in de rechten. Hij moet daar beslist een heel eind beneden blijven, omdat hij anders te ver uit de buurt komt van zijn gemeenteleden. Als het gros van zijn gemeenteleden weet wat een dure tijd is, is het beslist onverantwoord als de dominee daar niet van weet mee te praten".

Dan haalt de heer Boogaard een herinnering op aan het bezoek van Karl Barth in Nederland, 1939. Barth bezocht het huis van

een collega-hoogleraar in de theologie, een bijzonder grote en fraaie woning. „Toen ze beneden aan de trap gekomen waren, vroeg Barth aan de professor hoe het stond met diens eschatologische verwachtingen. Dat wil in wat eenvoudiger taal zeggen: weet je wel dat je onderweg bent naar het koninkrijk? Een dominee moet niet alles kunnen kopen, wat er aan luxe aan de markt wordt gebracht. Hij moet in de buurt van zijn gemeente blijven. Maar zijn gemeente moet hem ervoor bewaren, dat hij beneden de grens van de armoede gaat komen”.

Die grens der armoede hebben vele predikanten reeds gepasseerd. Toen op een diakonale conferentie eens werd gezegd, dat er geen armoede wordt geleden in Nederland merkte iemand op: behalve onder de dominees. Laat iedere kerkeraad vragen of dat ook met „zijn” dominé het geval is.

Onderhandelingen tussen kerk en Staat in Oost-Duitsland

Uit een aantal communiqués is thans iets bekend geworden van besprekingen in juni en juli tussen vertegenwoordigers van de Evangelische kerk in Oost-Duitsland en de Oostduitse regering gehouden.

Bij deze besprekingen, waarbij dus de Oost-Duitse Evangelische kerk in zekere zin voor het eerst min of meer officieel als afzonderlijke Oost-Duitse kerk optrad (winstpunt voor de regering!) wilde men „storende factoren in de betrekkingen tussen overheid en kerk” uit de weg ruimen. Een van die storende factoren is het verdrag voor de geestelijke verzorging van militairen dat in 1957 tussen de (gehele) Evangelische kerk en de Westduitse Bondsrepubliek werd gesloten. Dat verdrag zit de communistische regering blijkbaar (of schijnbaar) zeer hoog.

Resultaat der besprekingen?

1. De vertegenwoordigers der (Oost-Duitse) kerk verklaarden niet aan dit verdrag gebonden te zijn.

2. Zij verklaarden, dat de kerk met de haar gegeven middelen de vrede dient en daarom in beginsel instemt met het streven naar vrede van de D.D.R., de Oostduitse regering dus.

3. In overeenstemming met hun geloof vervullen de christenen hun plicht als staatsburger op grond van de wet, eerbiedigen de ontwikkeling naar het socialisme en dragen bij tot de vreedzame opbouw van het volksleven.

4. Het tegen de staat gerichte verwijt van schending van de grondwet werd niet gehandhaafd.

Wat stelde de regering hier tegenover?

Zij verklaarde: iedere burger geniet volledige geloofs- en gewetensvrijheid; de ongestoorde uitoefening van de godsdienst staat onder de bescherming van de republiek.

Een onderzoek zal worden ingesteld naar een voorschrift van de minister van volksoopvoeding van februari jl. (waarbij het godsdienstonderricht van de jeugd feitelijk onder controle werd gesteld van het - atheïstische - hoofd der betrokken school).

Wie dit alles rustig overweegt beseft dat de communisten een grote overwinning op de kerk hebben geboekt. „Pacteren met de revolutie” is voor de kerk een hachelijk bedrijf.

KERKNIEUWS

Afscheid. Ds L. O. Oosterhoff nam op 31 augustus afscheid van de gemeente te Ten Post met een prediking over 2 Tim. 3: 14. Op maandag 1 sept. nam hij persoonlijk afscheid van de gemeente op een gemeentevergadering.

Ds Blok van Utrecht N.W. vertrok dinsdagavond 2 sept. van Schiphol naar Armadale waar hij D.V. een half jaar zal arbeiden.

Zending. Volgens de laatste berichten uit Tubang Raeng op Borneo maken allen het daar wel. De heer en mevr. Moerkoert ondervinden geen last van de bevolking, noch van het bestuur. Zij mogen hun werk voortzetten, zij het in beperkte mate en in wat vertraagd tempo. Voor de samenkomsten bestaat veel belangstelling. Er komen zelfs bezoekers uit Pawis.

— Maandag heeft Ds J. van Benthem zich met zijn gezin ingescheept op de „Talissee”

naar Nieuw-Guinea. Ze zullen zich voorlopig vestigen te Tanah-Merah, waar Ds Drost hun gastvrijheid zal verlenen.

DE GENERALE SYNODE

Aanvaarding presidium. Ds Van Bruggen aanvaardde het presidium van de synode met een toespraak waarin hij de synode dank bracht voor het door haar in het moderamen gestelde vertrouwen.

Staande hoorden de synodeleden het woord van dankbare nagedachtenis aan, dat ds Van Bruggen aan de ontslapene wijdde.

Op gevorderde leeftijd had prof. Deddens het hoogleraarschap aanvaard en op nauwgezette wijze waargenomen. Hoewel hij de laatste tijd in sommige opzichten opvattingen huldigde, die niet door ieder werden verdedigd, twijfelde niemand aan de trouw, waarmee prof. Deddens zijn kerken diende.

Voor het beraad over de nieuw te benoemen hoogleraar ging de synode in comité-generaal.

Benoeming hoogleraar. Vrijdagmorgen werd in openbare zitting medegedeeld dat in de comité-zittingen van deze week voorbesprekingen zijn gehouden voor de voorziening in de vakature prof. P. Deddens. Voordat de besprekingen worden voortgezet, zal nog overleg worden gepleegd met de curatoren.

Ontvangst door het Gemeentebestuur. Donderdagmiddag om 4 uur werden de synodeleden door het gemeentebestuur ten stadhuis te Bunschoten ontvangen.

De burgemeester, de heer D. v.d. Berg, zei in zijn welkomstwoord dat het nog nimmer gebeurd is binnen de dorpsgemeenschap dat er een generale synode van de Geref. Kerken werd gehouden.

Het gemeentebestuur stelt het zeer op prijs dat deze eenvoudige dorpen zijn aangewezen om de meerdere (niet meeste) vergadering Uwer Kerken te houden, aldus de burgemeester. De namen van onze dorpen zullen voortleven in de geschiedenis van de kerken in ons land. Onze bevolking zal U gaarne en hartelijk ontvangen. Zij zal alles doen om het verblijf aangenaam te maken. Het grootste gedeelte van de bevolking behoort ook tot Uw kerkelijke richting. Meer dan de helft der inwoners volgde de weg die U kerkelijk meende te moeten gaan. Tien van de dertien raadsleden zijn leden van Uw kerken, al zijn ze politiek verdeeld doch we kunnen het onderling goed vinden.

De burgemeester wenste de synode bij alle verantwoordelijke arbeid de bijstand van de Geest die in alle waarheid leidt. Bij het geleid worden door dien Geest blijven we onszelf met onze hebbelikheden en misschien onze onhebbelikheden. In dit verband wees spr. op een onlangs verschenen rooms boekje.

Spreker wenste dat de synodeleden vrij zullen blijven van ondeugden. God sterke U tot Uw arbeid en stelle Uw arbeid tot zegen van de kerken, zo besloot de burgemeester zijn toespraak.

Ds J. van Bruggen, de praeses der synode, zegde hartelijk dank voor de ontvangst van de synodeleden. Wij weten dat we aan degenen die het Overheidsambt bekleden eerbied verschuldigd zijn en dat wij voor hen hebben te bidden, zoals ook geschiedt. De overheden zijn schilden der aarde en hebben tot taak de plaats der Kerk vrij te laten.

Het doet ons goed dat de burgemeester de kerk goed gezind is. Dat is in het verleden tijdens de afscheiding wel anders geweest, toen Van Velzen en de Haan verbannen werden.

U heeft in de pers de wens uitgesproken dat deze synode zo belangrijk zal mogen worden als de synode van Dordrecht 1618—1619. Die wens gaat onze begeerte verre te boven. Doch we waren wel aangenaam getroffen door Uw vergelijking, want onze Kerken vertegenwoordigen dezelfde Kerken als die in Dordrecht.

Als de wetten veranderd worden dan wordt ook de plaats van vergadering gewijzigd. Onze Kerken hebben nog dezelfde wetten als in Dordt. Wij hopen zo getrouw aan de confessie te zijn als het aan die vergadering in Dordt geschonken was. Er is veel ontrouwen en afval aan en van de confessie. Moge de HEERE het geven dat er weer gehoorzaamheid kome, opdat men zo weer tot elkaar kan worden vergaderd. De gastvrijheid hebben we al ondervonden en we hebben geconstateerd dat de bevolking energiek is. Wij wensen U en Uw Raad de bijstand des Heeren tot

welzijn van de Kerk en van heel de gemeente, aldus besloot de synodepraeses zijn toespraak.

Preekconsent. De classis Harderwijk verleende aan student G. van Keulen voor een half jaar preekconsent. Diens adres is: Kanaaldijk 28, Heerde.

Studentencorps van de Theol. Hogeschool. Het vacante adres van de Ab-actis van het Corpus Studiosorum in Academia Campensi „Fides Quadrat Intellectum” is niet meer: Herengracht 116, Leiden, maar: 5 Meiplein 84, Leiden.

Adressen. Ten Post: A. van der Veen, Stadsweg 58, tel. K 5902-279;

Rotterdam-Centrum: C. J. Bernard, Heemskerkstraat 9 A;
diakonie: A. Smilde, Cleijburchstr. 22 C.;

Amersfoort-West: Chr. Padding, Spaarnestraat 93, tel. K 3490-9221;

Avereest-Dedemsvaart: J. Cnossen, Kolonie 21, Balkbrug (post Dedemsvaart);

Soest: G. J. Cramer, Frans Halslaan 19, Soestdijk, tel. K 2955-3026;

Ermelo: M. van Kuiken, penningmeester (Diaconie), Sophialaan 17, Ermelo;

Kand. J. Douma, Hoofdweg 19, Amsterdam.

HEDEN VERSCHENEN:

LEESBOEKJE DE KERK

derde deel

van 1648—1834

door A. P. VAN ESCH

D. C. HAAK

J. L. STRUIK

96 pagina's

Gecartonneerd f 3.00

FIRMA GROENENDIJK

SLAGHEKSTRAAT 90—94

ROTTERDAM-25

TELEFOON 172610

CONTRIBUTIE-BETALING

Er zijn nog verscheidene leden van de Geref. Persvereniging, die verzuimden hun contributie te voldoen.

Men wordt vriendelijk verzocht het bedragje (f 2.50 p. jaar) te gireren; dit voorkomt hoge incassokosten.

Het gironummer van de penningmeester is: 49776 t.n.v. J. F. J. Lamet, Eindhoven.

VERSCHEENEN:

Brochure „ISRAËL EN DE DUIZEND JAREN VAN OPENBARING 20”
Door Ds J. C. Janse te Zutphen

32 pagina's met omslag, royaal formaat.
Prijis f 1.50.

Bestellingen uitsluitend per giro bij
DRUKKERIJ STEENBERGEN - ZEIST
Giro 233117

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 2452

★

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

ADVERTENTIE-TARIEF:

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

★

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr.
Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.